

Felnőni a számvetéshez

Egy 13 éves kislány elveszíti az édesanyját. Bármi módon segítő narratíva helyett a tényekből, az események végiggondolásából próbál eljutni a feldolgozásig. Vallomása tárgyilagos, önelemző. A Fiatal Írók Szövetségének kerekasztal-sorozata, a Kritikustusanovemberi témája Robert Williams *Luke és Jon* című ifjúsági regénye volt, amely ősszel jelent meg a Scolar Kiadó gondozásában. Szekeres Nikoletta szerkesztő, kritikus moderálása mellett Győri Hanna szerkesztő, kritikus, Keresztesi József szerkesztő, kritikus és a könyv fordítója, Simonyi Ágnes beszélgetett a sok szempontból terhelt történetről a budapesti Szatyor Bárban, alább a kerekasztal szerkesztett változatát közöljük.

Szekeres Nikoletta (SZN): „Zöld szemem van. Nem olyan zöld, amilyenre valószínűleg most gondoltok. Ragyogó zöld. Elképesztő. És ezt nem dicsekvésből mondom. Csak kifejező akarok lenni, pontos és érthető. (...) Ezt azért érzem fontosnak tisztázni, mert már az elejétől fogva őszinte akarok lenni.” A *Luke és Jon* első pár sora nyomtatékosan jelez egyfajta irányvonalat, narrátori szándékot, és az elbeszélő vall önmagáról. Mit mond nektek ez az első pár sor, és később hogyan reflektál erre a szöveg?

Győri Hanna (GYH): Az ifjúsági regényekben bevett elbeszélői helyzet, hogy határozottan kijelölje a pozícióját, és az olvasóval azt feltételezze, valószínűleg félre fogja érteni a narrátort. A *Luke és Jon*ban ezt nagyon hangsúlyosan már az első bekezdésben kimondják. Keresztesi József (KJ): A főszereplő bejelentése, miszerint őszinte

lesz, nem pusztán arra vonatkozik, hogy nem fogja megváltoztatni az eseményeket, hanem arra, hogy önmagával kapcsolatban az őszinteség egy különös fokát fogja megugrani. És ez az önreflexió egészen sajátos módon működik ebben a könyvben.

Simonyi Ágnes (SÁ): Amikor nekiláttam a fordításnak, sokáig kerestem a könyvben, milyen jelentése és jelentősége lesz ennek a felütésnek, és aztán arra kellett rájönnöm, hogy ez a tárgyilagosság az elbeszélő sajátja. A szeme színéről később megállapítja, hogy egyszerűen ilyen, a része, amitől ő nem lesz se több, se kevesebb. Ha egyes szám első személyben beszél egy narrátor, sokkal erősebb hatást kelt, mintha valaki kívülről mesélne valakiről. A *Luke és Jon* olvasóként és fordítóként is mindjárt behúzott engem.

SZN: A zöld szemet még kicsit piszkálgatnám: többször előkerül a különlegesség, hogy mi lehet ez egy kamasz, egy gyerek életében, hogyan van jelen *Luke* családjában, közvetlen környezetében. A különlegesség, az egyediség ifjúsági regényes kliséken keresztül vagy sajátos módon jelenik meg a könyvben?

KJ: Itt egy olyan kiskamasz beszéli el az életét, aki nagyon komoly érzelmi és szociális válságon megy keresztül: az anyja meghalt egy autóbalesetben, az apja inni kezd, elszegényednek, és el kell költözniük egy lepukkant városba. *Luke* története erre a válságidőszakra tekint vissza. Rendkívül reflektáltan mesél, a belső történet leírása nem más, mint az érzelmi artikulációja – akár a fizikai érzelmei. Például amikor az iskolában összetűzésbe kerül egy fiúval, vagy amikor a bizottsági vizsgálat végül nem foglal állást abban, hogy az anyja baleset áldozata vagy öngyilkos lett-e, *Luke* mindkét esetben dühös lesz. Leírja, ahogy elindul valami érzés a gyomrából, kívülről szemléli önmagát, a testi érzéseit fordítja át a pszichikai reakcióba. Ebben az érzelmehtartás kezelésének egyfajta angolszász-empirista felfogását éreztem, ami – szerintem – kevésbé jellemző a magyar irodalmi hagyományra. *Luke* úgy vet számot a saját érzelmi válságával, hogy elmeséli és elemezni kezdi azt.

SÁ: *Luke* alapvetően egy csöndes, szemérmes kislány, aki soha senkinek nem mesél a gondjairól, még a fogadott testvérének, *Jonnak*

sem. Egy egészen magába forduló, hallgatag gyerek, aki valóban magára vesz egy felnőtt szerepet, amikor az apja inni kezd, illetve már jóval korábban is. Amikor az édesanyja még bőven élt, és az apára bízott egy villanyszámlát, ő azzal a lendülettel, hogy becsukta a műhelyajtót, el is feledkezett róla. Luke azt mondja, akkor kezdett jóra fordulni a dolog, amikor kicsit nagyobb lett, és átvállalta ezeket a feladatokat. Adódik a kérdés, egy ilyen gyerek hogyan, miért kerül olyan helyzetbe, hogy éktelen kitöréseket produkáljon? Az én érzésem szerint azért, mert míg a történet elején 13 éves, a végén már lassan 14 lesz, erősen kamaszodik tehát, lehet, a serdülés hozza ki belőle, hogy indulatos kitörésekkel reagáljon a környezetére, így fejezze ki az érzéseit. A dühkitörések így a fejlődés eredményei: Luke végre ki meri adni az érzéseit.

SZN: A kislíú hangjában egy felnőtt pozíciót is érezni abban, ahogyan tárgyilagosan szemléli a vele történeteket, ahogyan szinte tudományosan írja le például az anyja mániákus depresszióját.

GYH: Luke-ban erős az üresség utáni vágy. Több ponton is kifejti, hogy a festés számára a kiürülést jelenti, de az alvásba való belecsúszást is így reflektálja. A festésben is a tárgyi világot szemléli, a fényviszonyokra reagál, a kövek textúráját szinte a molekuláig lebontja. Ugyanez figyelhető meg a templomban, ahol az édesanyja temetése zajlik: először a templom részleteit írja le, következőnek a porszemcséket a levegőben, majd azt, hogy a teste többet nem az övé. Kiszáll a testéből, egy külső perspektívát vesz fel, amit részben a gyász okoz, részben pedig az, hogy alapvetően kívülről szemléli a dolgokat.

SZN: A könyvet párhuzamos feldolgozás-történetként is olvastam. A legerősebb az, ami Luke-kal történik. Emellett az apa elkezd whiskey-zni és teljesen magába fordul, elszakad az apaszereptől, de aztán játékokat gyárt, készít egy hatalmas lószobrot. És bizony

az örökbefogadott Jonnak is megvan a maga története: az apját nem ismeri, az anyja meghalt, a nagyszüleivel él együtt, két magatehetetlen öregembert gondoz, egy iparváros szürkeségében él egy elhagyatott házban, csont-

ra fagyva, betegen. Jon nevelőszülőkhöz kerül, majd Luke-ékhoz, és közben ő is próbálja megérteni, feldolgozni a saját veszteségeit.

KJ: Amennyire tudom, nyugaton nagyon elterjedt az a történettípus, amely különböző szociálisan vagy érzelmileg sérült gyerekek történetét beszél el. Az ilyen könyvek pedagógiai célja legalább kettős: az egyik, hogy a könyv valamiféle terápiatörténetet meséljen el, a másik, hogy va-

lamilyen integrációnak a modelljét tudja nyújtani, hogy a gyerek visszataláljon abba a társadalmi közegbe, ahonnan erőszakos módon kiszakadt. Mindennek az az előfeltevése, hogy a művészet terápia is lehet. A kis Luke fest, az apja pedig egy marha nagy falovat farag, amit aztán darabonként, hosszú, fárasztó munka árán elcipel az erdő közepébe, és ott összerakja, hogy az arra járó emberek véletlenül bukkanjának rá. Mással az apa azt tanítja Luke-nak, hogy nem úgy kell festeni, hogy az ember az ihletet, az érzéseit vadromantikus módon elkezd közvetlenül átvenni a papírra, hanem a döntéseiért felelősséget kell vállalnia és reflexívnek kell lennie. Ez a két momentum olyan modellt rajzol körül, amely a művészet terápiás jellegén alapul. Végül Luke-nak és az apjának is ez lesz a kiút a csapdából.

GYH: A ló, amit az apa készít, nagyon agresszív: kapál, vadul néz, kigúvadnak a szemei. Azt az agressziót, dühöt, amit az apa érez, kiszobráskodja a ló alakjában, ugyanazt teszi, mint Luke a maga köveivel, amiket lefest. Luke festett kövei az emlékmegőrzés szimbólumai, a ló viszont egy agresszív gesztus, amit az apa elvisz, otthagya az erdőben, ahol megőrződik az ő csalódása. Luke az egyetlen, aki feldolgozza a maga szintjén a traumát, az apa és Jon reflexiói nem sikeresek, megpróbálják megkerülni a problémákat.

SÁ: Amikor Luke apja beszél Jon nagyapjával, hogy magához venne a fiút, szófukarsága ellenére elkezd hosszan az anyáról beszélni, hogy milyen lökött és gyönyörű volt, és azt mondja, azáltal élt, ami ő volt, ő éltette, ettől, az élettől fosztotta meg az a pillanat. Ezért tudja még kevésbé feldolgozni a szeretett nő elvesztését, mint a fia. Az anya intelme vezérfonálként kíséri a történetet: azt tanította Luke-nak, hogy a dolgok ritkán annyira rosszak, amilyenné a képzelet teszi őket. Ahhoz, hogy ezt megértsék, mindnyájuknak fel kell nőniük.

Lejegyezte, szerkesztette Varga Betti